

ผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยต่อเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม
ตำบลช้างเค็ญ อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

Impact of Project Nature Safety for Economic Social and
Environmental Chang Khoeng Subdistrict,
Mae Chaem District Chiang Mai Province

สมเกียรติ ชัยพิบูลย์¹ และ นารินจง วงศ์อุต^{2*}

Somkiat Chaipiboon¹ and Narinjong Wongaud^{2*}

¹ผู้ช่วยศาสตราจารย์ คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้

^{2*}อาจารย์ คณะเทคโนโลยีสังคม มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลตะวันออก

*E-mail : narinjong@gmail.com โทร. 09-0321-8986

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของโครงการธรรมชาติปลอดภัย ผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อมและปัญหาอุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัย โดยการเก็บข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนบ้านแม่ปานและบ้านดอยสันเกียงจำนวน 147 ราย โดยใช้แบบสำรวจในการเก็บรวบรวมข้อมูลนำมาวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์สถิติด้านสังคมศาสตร์วิเคราะห์โดยสถิติพรรณนา ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ผลการศึกษา พบว่า ชุมชนมีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) จำนวน 39 บ่อ มีการจัดฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร จำนวน 12 ครั้ง มีการจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียงขึ้น โดยมีคณะกรรมการจำนวน 18 คน และมีสมาชิก จำนวน 134 คน มีจำนวนหุ้นทั้งหมด 8,326 หุ้นๆ ละ 100 บาทและมีเงินออมของกลุ่มจำนวน 128,900 บาท ภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลาย ได้แก่ กลุ่มไม้ผล กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มปลูกผัก กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มน้ำพริก และกลุ่มเลี้ยงไก่ ในภาพรวมโครงการธรรมชาติปลอดภัย มีผลกระทบทางบวกต่อชุมชนบ้านแม่ปานและดอยสันเกียงในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านสังคมมีผลกระทบมากที่สุด ค่าเฉลี่ย 2.65 รองลงมาคือด้านเศรษฐกิจ ค่าเฉลี่ย 2.25 และด้านสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 2.01 ตามลำดับ ปัญหาและอุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัยคือ ชุมชนอยู่ห่างไกลเมืองการเดินทางค่อนข้างลำบาก กิจกรรมบางอย่างของโครงการต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลักการทำกิจกรรมบางอย่างต้องชะลอการดำเนินงานหากตรงกับช่วงที่สมาชิกในชุมชนต้องทำการเกษตร

คำสำคัญ : โครงการธรรมชาติปลอดภัยแม่แจ่ม ผลกระทบ เชียงใหม่

Abstract

The objectives of this study was to the context of a Project Nature Safety, impact of Project Nature Safety for economics social and environmental, problems and obstacles of a Project Nature Safety. The study population was 147 members of the community Bann Maepan and Bann Doi San Kiang. Questionnaire was used as a data collecting tool. The data was analyzed using Statistical Package for Social Science (SPSS). Procedures used include the descriptive statistics for mean. The study results showed that in the year B.E. 2561 the community possesses 39 water reservoirs (Bor Puang San Kaw) being applicable for high-area agricultural. There are trained to professional development in both the agricultural sector and the outside of the

agricultural sector 12 times. The group is established community enterprises Agricultural Nature Safety Maepan - San Kiang, with the committee 18 people and member 134 people, There are the number of shares 8,326 shares at a 100 Baht and the savings of a group of 128,900 Baht. Under group community enterprises has an occupational groups : fruit garden, pig farm, plant vegetables, weaving, make curry paste and chicken farm. In the overview Project Nature Safety has the positive impact average 2.30, The Social have the most impact the average 2.65, Economics average 2.25 and Environmental Average 2.01 in the order. Problems and obstacles of the Project Nature Safety is the community far from the city made difficult to travel, Some of the activities of the project to be slow performance down if the match with the range that members of the community to make the agriculture.

Keywords : Project Nature Safety Mae Chaem, Impact, Chiang Mai

บทนำ

กลุ่มธุรกิจพืชครบวงจร (ข้าวโพด) เครือเจริญโภคภัณฑ์ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2522 โดยมีภารกิจในการส่งเสริมการใช้เมล็ดพันธุ์ดีแก่เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดเพื่อเพิ่มผลผลิตข้าวโพดอันเป็นวัตถุดิบสำคัญสำหรับการผลิตอาหารสัตว์ ซึ่งขณะนั้นมีปริมาณไม่เพียงพอและคุณภาพข้าวโพดโดยรวมไม่ดีพอ ทางกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรฯ จึงได้เริ่มมีการแนะนำให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดใช้เมล็ดพันธุ์ของบริษัทแทนพันธุ์ที่เก็บไว้เองหรือเมล็ดพันธุ์ที่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ด้วยการส่งเสริมดังกล่าวของกลุ่มธุรกิจพืชครบวงจรฯ ประกอบกับในปัจจุบันความต้องการข้าวโพดเพื่อใช้ในการบริโภคและอุตสาหกรรมในประเภทต่างๆ มีเพิ่มมากขึ้นหรือกล่าวได้ว่า เป็นทั้งพืชอาหารและพืชพลังงานที่สำคัญ เนื่องจากข้าวโพดเป็นพืชอายุสั้น เติบโตเร็ว ขั้นตอนการเพาะปลูกและการดูแลรักษาไม่ยุ่งยาก การเก็บเกี่ยวไม่ยุ่งยาก และสามารถเก็บรักษาผลผลิตได้ยาวนานหลังการเก็บเกี่ยว มีตลาดรองรับผลผลิตที่แน่นอน เป็นต้น อีกทั้งรัฐบาลมีนโยบายประกันราคาหรือรับจำนำผลผลิตหากราคาผลผลิตตกต่ำ ส่งผลให้เกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดมีรายได้สูงและแน่นอน เป็นสาเหตุหนึ่งที่จูงใจทำให้เกษตรกรมีการขยายพื้นที่เพาะปลูก ด้วยการบุกรุกและตัดไม้ทำลายป่า ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม (สมเกียรติ ชัยพิบูลย์, 2557) เช่น การทำลายถิ่นที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่า การทำลายแหล่งต้นน้ำลำธาร ปัญหาน้ำท่วม ภัยแล้ง การเสื่อมโทรมของดิน ปัญหาสารพิษตกค้างในดิน ฯลฯ รวมถึงสร้างปัญหาด้านสุขภาพอนามัยของมนุษย์เป็นอย่างมาก เช่น การรับสารพิษจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชเข้าสู่ร่างกาย เป็นต้น

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้นเป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ประชาชนหรือองค์กรต่างๆ ทั้งภาครัฐและภาคเอกชนได้กล่าวหาบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัด ว่าเป็นต้นเหตุของปัญหาและผลกระทบทางลบต่างๆ ที่เกิดขึ้นทั้งในพื้นที่และพื้นที่ใกล้เคียง ทั้งๆ ที่ข้อเท็จจริงแล้วมีบริษัทที่เข้าไปส่งเสริมการเพาะปลูกข้าวโพดเป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุนี้บริษัท เจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัด จึงได้ริเริ่มดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัย เพื่อการฟื้นฟูป่าเสื่อมโทรมและการดูแลรักษาสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ที่มีการปลูกข้าวโพด รวมถึงการส่งเสริมให้มีการพัฒนาอาชีพทั้งในและนอกภาคการเกษตร เพื่อเป็นการช่วยเหลือและเพิ่มรายได้ให้แก่ชุมชน โดยพื้นที่ในการดำเนินการเพื่อสร้างชุมชนต้นแบบธรรมชาติปลอดภัยคือ บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียง หมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ภูเขาสูงประมาณร้อยละ 90 ชาวบ้านในชุมชนมีอาชีพปลูกข้าวโพด มีการบุกรุกผืนป่าเข้าไปในป่าต้นน้ำ รวมถึงมีการใช้สารเคมีเป็นจำนวนมาก ส่งผลกระทบต่อระบบนิเวศและสิ่งแวดล้อม รวมถึงสุขภาพของเกษตรกรผู้ปลูกข้าวโพดและประชาชนโดยทั่วไปทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่ โดยโครงการธรรมชาติปลอดภัยได้ริเริ่มดำเนินโครงการเมื่อปี 2556 เริ่มจากการสำรวจบริบทของชุมชนตลอดจนความต้องการของชุมชนจนได้ข้อสรุปว่าชุมชนต้องการแหล่งน้ำสำหรับการใช้ในการเกษตร และต้องการความรู้ทั้งในการเกษตรและนอกภาคการเกษตรเพื่อสร้างอาชีพให้กับคนในชุมชน

จึงเป็นที่น่าสนใจว่าตลอดระยะเวลาการดำเนินงานโครงการธรรมชาติปลอดภัยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2556 – 2561 ชุมชนเกิดความเปลี่ยนแปลงอย่างไรบ้าง โดยการวิจัยในครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาถึงผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม บ้านแม่ปาน หมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียง หมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทของโครงการธรรมชาติปลอดภัย ผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อ เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม และปัญหา อุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัย เพื่อที่จะได้เป็นการสรุปผลการดำเนินของโครงการธรรมชาติปลอดภัยในช่วงระยะเวลาที่ผ่านมา และผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นต้นแบบในการประกอบการวางแผนส่งเสริมและสร้างชุมชนต้นแบบในพื้นที่อื่นๆ ที่มีลักษณะสภาพพื้นที่ใกล้เคียงกันต่อไปในอนาคต

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. ศึกษาบริบทของโครงการธรรมชาติปลอดภัย บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียงหมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม บ้านแม่ปาน หมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียง หมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่
3. ศึกษาปัญหาและอุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัย บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียง หมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง สมาชิกในชุมชนบ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 จำนวน 147 ครัวเรือน และบ้านดอยสันเกียง หมู่ที่ 17 จำนวน 97 ครัวเรือน รวมจำนวนประชากร 244 ครัวเรือน
2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก (In-depth Interview) เป็นการสัมภาษณ์รายบุคคลจากผู้ให้ข้อมูลหลัก (Key Informant) โดยเลือกสัมภาษณ์จากผู้นำชุมชนและผู้นำกลุ่มอาชีพโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างปลายเปิด การสัมภาษณ์กลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยการสัมภาษณ์กลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยบ้านแม่ปาน-สันเกียง และใช้แบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยอาศัยกรอบแนวคิด ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ซึ่งมีทั้งคำถามปลายปิดและคำถามปลายเปิด สำหรับสมาชิกในชุมชนบ้านแม่ปานบ้านดอยสันเกียง ด้วยวิธีการลงพื้นที่เก็บข้อมูลจากสมาชิกในชุมชนทั้ง 2 ชุมชน ประกอบด้วยประเด็นดังต่อไปนี้ ข้อมูลส่วนบุคคล ข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ สังคมและสิ่งแวดล้อม ข้อมูลผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัย ปัญหาและอุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัย
3. วิธีการวิเคราะห์ข้อมูล ข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมจากแบบสอบถามนำมาวิเคราะห์โดยโปรแกรมสำเร็จรูปวิเคราะห์สถิติด้านสังคมศาสตร์ (Statistical Package for Social Science: SPSS) วิเคราะห์โดยสถิติพรรณนาได้แก่ ค่าเฉลี่ยและใช้เกณฑ์การวัดระดับผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนี้ ระดับผลกระทบน้อย ค่าเฉลี่ยระหว่าง 0.00–1.00 ระดับผลกระทบปานกลาง ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.01–2.00 และระดับผลกระทบมาก ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.01–3.00 (สุภางค์ จันทวานิช, 2548)

ผลการวิจัย

ผลการวิจัยแยกตามวัตถุประสงค์ พบว่า

1. บริบทของโครงการธรรมชาติปลอดภัย บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียงหมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

นับจากวันที่เริ่มดำเนินโครงการจนถึงปัจจุบันปี พ.ศ. 2561 โครงการธรรมชาติปลอดภัย ได้สนับสนุนและพัฒนาแหล่งน้ำบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) แล้วจำนวนทั้งสิ้น 39 บ่อ พบว่า เส้นทางที่ 1 บ้านแม่ปาน มีบ่อใหญ่ ขนาด 25x25x3 เมตร จำนวน 4 บ่อ และมีบ่อเล็กขนาด 10x10x2.50 เมตร จำนวน 16 บ่อ เส้นทางที่ 2 บ้านดอย

สันเกียง มีบ่อใหญ่ขนาด 25x25x3 เมตร จำนวน 1 บ่อ และมีบ่อเล็กขนาด 10x10x2.50 เมตร จำนวน 18 บ่อ อีกทั้งผู้ใช้น้ำยังช่วยกันออกซื้อบั้งคับ ระเบียบ วิธีการบริหารจัดการว่าด้วยการใช้น้ำของชุมชนบ้านแม่ปาน-บ้านดอยสันเกียง ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ ให้ปฏิบัติร่วมกันเพื่อที่จะให้เกิดความยั่งยืนต่อไปในอนาคต

เมื่อแก้ไขปัญหาน้ำได้ จากนั้นก็ได้มีการส่งเสริมโดยการจัดให้มีโครงการการฝึกอบรมอาชีพต่างๆ ตามความต้องการของคนในชุมชน เพื่อให้เกิดการพัฒนาเป็นอาชีพที่หลากหลายมากขึ้น โครงการธรรมชาติปลอดภัยได้จัดอบรมโครงการต่างๆ มากมาย และได้เชิญวิทยากรที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญจากหน่วยงานต่างๆ มาให้ความรู้กับสมาชิกในชุมชน ดังนี้ 1) โครงการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาอาชีพ “การปลูกลำไย” 2) โครงการอบรมอาชีพการเลี้ยงสุกร 3) โครงการฝึกอบรมอาชีพการเพาะเห็ด การปลูกพืชผักปลอดสารพิษ และการทำปุ๋ยอินทรีย์ 4) โครงการฝึกอบรมด้านการท่องเที่ยวเชิงนิเวศและโฮมสเตย์ 5) โครงการฝึกอบรมการลดต้นทุนการผลิตทางการเกษตรที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อม 6) โครงการเศรษฐศาสตร์เพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม 7) โครงการเศรษฐศาสตร์เพื่อชุมชนและสิ่งแวดล้อม ครั้งที่ 2 8) โครงการปลูกป่าและคืนกล้วยไม้สู่ไพรพฤกษ์เฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเสด็จฉลองวชิราลงครบ 70 ปี 9) โครงการฝึกอบรมการผลิตลำไยนอกฤดู การตัดแต่งกิ่งลำไย และการผลิตลำไยคุณภาพ 10) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ การออกแบบและตัดเย็บเสื้อผ้าจากผ้าทอ 11) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการการแปรรูปอาหารเพื่อยกระดับมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนสู่มาตรฐานสากล (การแปรรูปหมุย, แหนม และการทำน้ำพริก) และ 12) โครงการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการ “การผลิตลำไยคุณภาพ” และ “การใช้สารคลอเรตเพื่อผลิตลำไย”

เมื่อชาวบ้านได้รับความรู้ที่หลากหลายจากโครงการฝึกอบรมอาชีพต่างๆ จึงได้มีการต่อยอดเพื่อที่จะได้ความรู้ที่ได้รับไม่สูญเปล่า สมาชิกในชุมชนจึงได้มีการรวมกลุ่มโดยใช้รูปแบบการบริหารจัดการแบบสหกรณ์ เพื่อแก้ปัญหาคุณภาพชีวิตของสมาชิกในชุมชน ทั้งนี้ได้ดำเนินการจัดตั้งเป็นกลุ่มวิสาหกิจชุมชนเกษตรธรรมชาติปลอดภัยแม่ปาน-สันเกียง ซึ่งได้ดำเนินการและได้รับอนุมัติจดทะเบียนเมื่อวันที่ 23 พฤศจิกายน 2558 และได้เริ่มดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น โดยกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีคณะกรรมการดำเนินการจำนวน 18 คน และมีสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จำนวน 134 คน มีจำนวนหุ้นทั้งหมด 8,326 หุ้น เป็นเงินค่าหุ้นจำนวน 832,600 บาท และมีเงินออมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ จำนวน 128,900 มีเงินกองทุนสะสมในปี 2556 - 2559 จำนวน 43,161 บาท เงินกองทุนสะสมในปี 2560 จำนวน 64,600 บาท รวมเงินกองทุนสะสมทั้งหมด 107,761 บาท ทั้งนี้กลุ่มวิสาหกิจฯ ได้ดำเนินการกู้ยืมเงินจากธนาคารออมสิน จำนวน 1,000,000 บาท โดยหักจ่ายค่าประกันเงินกู้จำนวน 41,718 บาท คงเหลือ 958,282 บาท เพื่อเป็นทุนสำหรับการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ให้ยั่งยืนต่อไป และเกิดกลุ่มอาชีพที่หลากหลายภายใต้กลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ มีการจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มย่อยเพื่อดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม เกิดการสร้างอาชีพ สร้างรายได้ให้กับสมาชิกในชุมชนเป็นอย่างมาก ประกอบด้วย กลุ่มไม้ผล กลุ่มเลี้ยงหมู กลุ่มปลูกผัก กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มผู้ทำน้ำพริก และ กลุ่มผู้เลี้ยงไก่

โครงการธรรมชาติปลอดภัยได้สร้างงาน สร้างอาชีพให้กับคนในชุมชนแล้ว ยังให้การสนับสนุนงบประมาณการสร้างตลาดชุมชน ซึ่งสร้างเป็นอาคาร 2 ชั้น สร้างโรงทอผ้าพร้อมจักรโรงงาน 4 เครื่อง โรงฆ่าสัตว์ และสร้างหอคอยเพื่อการอนุรักษ์และการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 1 แห่ง บริเวณดอยสันเกียง ซึ่งเป็นบริเวณที่สูงที่สุดในบริเวณนั้น สามารถมองเห็นวิว ทิวทัศน์อำเภอแม่แจ่ม และพื้นที่โดยรอบได้ นอกจากจะเป็นจุดชมวิวแล้ว หอคอยยังใช้สำหรับสอดส่องดูแลในเรื่องของไฟฟ้าด้วย

2. ผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยที่มีต่อ เศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม บ้านแม่ปาน หมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียงหมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ผู้วิจัยได้แบ่งผลกระทบของโครงการธรรมชาติปลอดภัยต่อชุมชนบ้านแม่ปานและบ้านดอยสันเกียงออกเป็น 3 ด้าน พบว่า ในภาพรวมโครงการธรรมชาติปลอดภัย มีผลกระทบทางบวกต่อชุมชนบ้านแม่ปานและดอยสันเกียงในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.30 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัย มีผลกระทบต่อชุมชนบ้านแม่ปานและดอยสันเกียงมากที่สุดในด้านสังคม ค่าเฉลี่ย 2.65 รองลงมาคือ ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ค่าเฉลี่ย 2.25 และผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ค่าเฉลี่ย 2.01

ผลกระทบด้านเศรษฐกิจ ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.25 ในรายละเอียดพบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.59 รองลงมา ชาวบ้านมีรายได้มากขึ้น อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.55 เกิดการจ้างงานในชุมชน อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.51

ผลกระทบด้านสังคม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.65 ในรายละเอียดพบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้ภูมิทัศน์ในชุมชนสวยงามขึ้น อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.77 รองลงมาคือ โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.73 คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันมากขึ้น อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.67

ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.01 ในรายละเอียดพบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้มีแหล่งน้ำสำหรับใช้ในการเกษตรที่พอเพียง (จากการพัฒนาแหล่งน้ำบนพื้นที่สูง) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.42 รองลงมาคือ โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้คนในชุมชนมีความตระหนักและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.37 ดินกลับมามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น (เพราะลดการปลูกข้าวโพด) อยู่ในระดับมาก ค่าเฉลี่ย 2.33

3. ปัญหาและอุปสรรคของโครงการธรรมชาติปลอดภัย บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 และบ้านดอยสันเกียงหมู่ที่ 17 ตำบลช้างเค็ก อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่

ปัญหาของการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัย

1. ช่วงแรกของการเข้ามาทำโครงการ คนในชุมชนไม่ค่อยยอมรับในเรื่องของการเปลี่ยนแปลง ยึดติดกับวิถีชีวิตแบบเดิมๆ จึงเป็นปัญหาในการดำเนินโครงการช่วงแรกๆ

2. สมาชิกในชุมชนขาดการตื่นตัว ขาดแรงกระตุ้น ขาดแรงจูงใจ เพราะโครงการเป็นโครงการที่ต้องใช้ระยะเวลานานชาวบ้านบางคนไม่เข้าใจ คิดว่าไม่ได้รับผลประโยชน์ในทันที จึงไม่ได้รับความร่วมมือในการปฏิบัติงานร่วมกัน

อุปสรรคของการดำเนินโครงการธรรมชาติปลอดภัย

1. ในการดำเนินโครงการ เป็นโครงการที่ต้องอาศัยความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นหลัก กิจกรรมบางอย่างของโครงการต้องชะลอการดำเนินงานลง ถ้าหากตรงกับช่วงที่สมาชิกในชุมชนต้องทำการเกษตร

2. ชุมชนอยู่ค่อนข้างไกล การเดินทางต้องใช้ระยะเวลานานและการเดินทางเข้าไปยังชุมชนระหว่างทางเป็นภูเขา ทำให้เป็นอุปสรรคสำหรับการเดินทางในการเชิญวิทยากรมาอบรมให้ความรู้แก่สมาชิกในชุมชน เพราะวิทยากรบางท่านต้องหลีกเลี่ยงการเดินทางไกลเพราะเมารถ

สรุปและวิจารณ์ผล

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนบ้านแม่ปานและบ้านดอยสันเกียง จากผลการวิจัยพบว่า สมาชิกในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรที่มีอยู่ภายในชุมชนหรือท้องถิ่นของตนเอง มีรูปแบบการบริหารจัดการด้วยกระบวนการประชาธิปไตย การติดตามประเมินผลงานดำเนินงานของชุมชน รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากการร่วมมือ ร่วมแรง และร่วมใจกันพัฒนาโครงการตามความต้องการของตนเองจนประสบผลสำเร็จ ได้แก่ การพัฒนาแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรบนพื้นที่สูง (บ่อพวงสันเขา) การจัดตั้งกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านแม่ปานและบ้านดอยสันเกียง การเข้าร่วมการฝึกอบรมอาชีพทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตรทั้ง 12 ครั้ง และการจัดตั้งกลุ่มอาชีพใหม่ทั้ง 6 กลุ่ม ที่มีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Cohen และ Uphoff (1980) ที่กล่าวไว้ว่า การที่ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ การดำเนินงานตามกิจกรรมที่ตัดสินใจ ร่วมรับผลประโยชน์จากกิจกรรมพัฒนานั้นๆ และเข้าร่วมติดตามประเมินผลกิจกรรมดังกล่าวด้วยการมีส่วนร่วมของประชาชน ด้วยการเปิดโอกาสให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการคิดพิจารณาการตัดสินใจ การปฏิบัติและรับผิดชอบในเรื่องต่างๆ อันมีผลกระทบถึงตัวประชาชนเอง การที่สามารถทำให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เพื่อแก้ปัญหาและนำมาซึ่งสภาพความเป็นอยู่ของประชาชนที่ดีขึ้น และสอดคล้องกับแนวคิดของ ปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548) ที่กล่าวว่า การมี

ส่วนร่วมเป็นกระบวนการของการพัฒนาโดยให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ ได้แก่ การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผน การตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีในท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตามประเมินผล รวมทั้งการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการโดยโครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

ในส่วนของผลกระทบที่เกิดขึ้นจากโครงการธรรมชาติปลอดภัย พบว่า ในภาพรวมโครงการธรรมชาติปลอดภัยส่งผลกระทบทางบวกต่อชุมชนในระดับมาก และด้านสังคมส่งผลกระทบมากที่สุด รองลงมาด้านเศรษฐกิจและด้านสิ่งแวดล้อม ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ ปรีชา วุฒินารณ์ (2554) ทำการศึกษาผลกระทบของฝายกักเก็บน้ำที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อมของหมู่บ้านดอนไชย อำเภอปัว จังหวัดน่าน พบว่า ส่งผลกระทบทางด้านสังคมมากที่สุด รองลงมาคือ ด้านเศรษฐกิจ และด้านสิ่งแวดล้อมตามลำดับ ซึ่งผลกระทดังกล่าวล้วนแล้วแต่เป็นผลกระทบเชิงบวกทั้งสิ้น ในรายละเอียดพบว่า ด้านสังคมเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่ชุมชนจะมีโครงการธรรมชาติปลอดภัยพบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้ภูมิทัศน์ในชุมชนสวยงามขึ้น มีการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชน เช่น จุดชมวิวที่นี้แม่แจ่มแอ ทำให้ชุมชนเป็นที่รู้จักมากยิ่งขึ้น มีหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและภาคเอกชนเข้ามาให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนในชุมชนมากขึ้น คนในชุมชนมีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันมากขึ้นทำให้ความสัมพันธ์ของคนในชุมชนแน่นแฟ้น คนในชุมชนมีความรู้ด้านการเกษตรและด้านอาชีพมากยิ่งขึ้น เกิดการรวมกลุ่มในชุมชน (กลุ่มวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มอาชีพต่าง ๆ) ทำให้ชุมชนเข้มแข็ง เกิดโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น เช่น อาคารกลุ่มวิสาหกิจชุมชน หอคอยเฝ้าระวังไฟป่า โรงทอผ้า โรงเลี้ยงสุกร โรงฆ่าสัตว์ จุดชมวิว และตลาดชุมชน เป็นต้น ในด้านเศรษฐกิจเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่ชุมชนจะมีโครงการธรรมชาติปลอดภัย พบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพที่หลากหลาย ในภาคเกษตรกรรมจากเดิมมีรายได้เพียงแค่ว่าจากข้าวและข้าวโพด พอมีโครงการธรรมชาติปลอดภัยเข้ามา ทำให้อาชีพในภาคเกษตรกรรมมีความหลากหลายขึ้น เช่น พืชผัก ไม้ผล และปศุสัตว์ มีรายได้ที่หลากหลาย เกิดการจ้างงานในชุมชนจากกลุ่มอาชีพและกลุ่มวิสาหกิจในชุมชน รายจ่ายของชาวบ้านในชุมชนลดลงและชาวบ้านในชุมชนมีเงินออม จากเดิมชุมชนไม่มีการออมภายหลังที่เกิดโครงการธรรมชาติปลอดภัยเกิดการรวมกลุ่มทำให้สมาชิกในชุมชนที่เป็นสมาชิกกลุ่มวิสาหกิจมีเงินออมเดือนละ 50 บาท หนี้สินของชาวบ้านในชุมชนลดลง ในด้านสิ่งแวดล้อมเมื่อเปรียบเทียบกับก่อนที่ชุมชนจะมีโครงการธรรมชาติปลอดภัย พบว่า โครงการธรรมชาติปลอดภัยทำให้มีแหล่งน้ำสำหรับการเกษตรที่พอเพียง (จากการพัฒนาแหล่งน้ำบนพื้นที่สูง) ในระยะเวลา 5 ปีที่ผ่านมาโครงการได้สร้างบ่อพวงสนเขาจำนวนทั้งสิ้น 39 บ่อ ทำให้คนในชุมชนมีความตระหนักและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ดินกลับมามีความอุดมสมบูรณ์มากขึ้น (เพราะลดการปลูกข้าวโพด) ฝุ่นละอองและควันพิษลดลง (เพราะลดการปลูกข้าวโพด) การเจ็บป่วยอันเนื่องมาจากปัญหามลพิษน้อยลง

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการวิจัย ดังนี้

1. คณะกรรมการกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ ต้องมีการจัดทำเอกสารทางการเงินและการบริหารจัดการกลุ่มอย่างชัดเจน เพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงการดำเนินงานด้วยความโปร่งใสเพราะกลุ่มวิสาหกิจชุมชนฯ เริ่มมีรายได้และมีเงินในกลุ่มค่อนข้างเยอะ
2. หน่วยงานของรัฐ เช่น องค์การปกครองส่วนท้องถิ่นต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ให้เข้ากับวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อให้เกิดการพัฒนาาร่วมกันระหว่างชุมชนและหน่วยงานของภาครัฐอย่างยั่งยืน
3. สำนักงานเกษตรอำเภอ ต้องเข้าพื้นที่เพื่อมาดูแลการเปลี่ยนแปลงในเรื่องของภาคการเกษตร เพราะชุมชนมีการปรับเปลี่ยนทางด้านภาคการเกษตรค่อนข้างเยอะ มีการปลูก ไม้ผล พืชผัก บางอย่างที่บ้านเริ่มปลูก และยังขาดความรู้ ความชำนาญ ดังนั้น สำนักงานเกษตรอำเภอควรเข้ามาช่วยเหลือส่งเสริมและสนับสนุนในส่วนนี้เพื่อที่จะได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณบริษัท เจริญโภคภัณฑ์โปรดิ๊วส จำกัด แหล่งทุนอุดหนุนการวิจัยการดำเนินโครงการ ธรรมชาติปลอดภัย และมหาวิทยาลัยแม่โจ้ มีส่วนช่วยให้การวิจัยในครั้งนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดี จึงขอขอบคุณ มา ณ โอกาสนี้

เอกสารอ้างอิง

- ปรีชา วุฒิการณ์. (2554). รายงานการวิจัยผลกระทบของฝายกักเก็บน้ำที่มีต่อเศรษฐกิจ สังคมสิ่งแวดล้อม ของหมู่บ้านดอนไชย อำเภอปัว จังหวัดน่าน. (หน้า 31 – 39). กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธุรกิจ บัณฑิต.
- ปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2548). นวัตกรรมการเรียนรู้ : คน ชุมชน และการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์พิสิษฐ์ ไทยออฟเซต.
- สมเกียรติ ชัยพิบูลย์. (2557). รายงานการวิจัยโครงการธรรมชาติปลอดภัย : การวิจัยเชิงปฏิบัติการ แบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนธรรมชาติปลอดภัย บ้านแม่ปานหมู่ที่ 10 บ้านดอยสันเกียงหมู่ที่ 17 ตำบลช่างเคิ่ง อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่. (หน้า 131 – 185). เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยแม่โจ้.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2548). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย.
- Cohen, J. and Uphoff, N.T. (1980). Participation's Place in Rural Development: Seeking Clarify Through Specificity. New York : World Development.

วันรับบทความ (Received Date) : 5 กรกฎาคม 2561

วันแก้ไขบทความ (Revised Date) : 24 ธันวาคม 2561

วันตอบรับบทความ (Accepted Date) : 25 ธันวาคม 2561

